

путем: <http://www.rpz-pc.opr/7/HПП#.WДг4тлyаТрJ>
[Преузето 25.11.2016].

FMON (2008). Okvирni nastavni plan i program за devetogodiшnju osnovnu школу u Federaciji Bosne i Hercegovine, Mostar, FMON.

MZPKŠ (2009). Nastavni plan i programna hrvatskome jeziku за devetogodiшnje osnovne školeu Bosni i Hercegoviniza HercegbosanskuŽupaniju, Livno, List i MZPKŠ.

MOZKŠ (2013). Nastavni plan i program na hrvatskome jeziku за gimnazije u Bosni i Hercegovini за Županiju Zapadnohercegovačku, Široki Brijeg, MOZKŠ.

АПОСО (2014). Заједничко језгро наставних планова и програма за природне науке дефинисано на исходима учења, Мостар, Агенција за предшколско, основно и средње образовање.

Издавач:

Агенција за предшколско, основно и средње образовање

За издавача:

Маја Стојкић, директор Агенције за предшколско, основно и средње образовање

Лектура:

Босилка Спремено

ДТП:

АПОСО

877

На основу члана 8. и 10. Закона о Агенцији за предшколско, основно и средње образовање ("Службени гласник БиХ", број 88/07), на приједлог директорке Агенције, Одбор Агенције за предшколско, основно и средње образовање, на 16. сједници одржаној 19.06.2017. године, доноси

ODLUKU О ОДОБРАВАНЈУ ЗАЈЕДНИЧКЕ ЈЕЗГРЕ НАСТАВНИХ ПЛАНОВА И ПРОГРАМА ЗА МОЈУ ОКОЛИНУ, ПРИРОДУ И ДРУШТВО, ДРУШТВО И ГЕОГРАФИЈУ ДЕФИНИСАНЕ НА ИШОДИМА УЧЕЊА

Члан 1.

(Предмет Оdlуке)

Одобрава се Заједничка језгра наставних планова и програма за моју околину, природу и друштво, друштво и географију дефинисана на исходима учења (у даљем тексту: ЗЈНПП за моју околину, природу и друштво, друштво и географију), која чини саставни дио ове Оdlуке.

Члан 2.

(Садржај и примјена Оdlуке)

ЗЈНПП за моју околину, природу и друштво, друштво и географију садржи дефинисане исходе учења за наставне предмете који изучавају моју околину, природу и друштво, друштво и географију и примјенјиват ће се у основним и средњим школама у Bosni и Hercegovini.

Члан 3.

(Preporuka образовним vlastima)

Дaje се препорука надлежним образовним vlastima да изврше усклађивање примјене одobreне ЗЈНПП за моју околину, природу и друштво, друштво и географију у наставне планове и програме за основно и средње образовање те да осигурају да се ЗЈНПП за моју околину, природу и друштво, друштво и географију примјенjuje у основним и средњим школама на подручју из своје надлежности.

Члан 4.

(Stupaње на снагу)

Ова Оdlука ступа на снагу наредног дана од дана објаве у "Службеном гласнику БиХ".

Broj 01-07-1-577/17

19. juna 2017. godine
Mostar

Predsjedavajuća
Zdenka Leženić, s. r.

ЗАЈЕДНИЧКА ЈЕЗГРА НАСТАВНИХ ПЛАНОВА И ПРОГРАМА ЗА МОЈУ ОКОЛИНУ, ПРИРОДУ И ДРУШТВО, ДРУШТВО И ГЕОГРАФИЈУ ДЕФИНИСАНА НА ИШОДИМА УЧЕЊА

Mostar, 2017.

Заједничка језгра наставних планова и програма за моју околину, природу и друштво, друштво и географију дефинисана на исходима учења

Водитељка пројекта:

Mr. sc. **Marija Naletilić**

Консултант:

Dr. sc. **Čedomir Crnogorac**

Пројектни тим:

Мaja Stojkić, директорка Агенције за предшколско, основно и средње образовање

Marija Naletilić, водитељка пројекта, шефица Одјелjenja за Заједничку језгру наставних планова и програма

Mate Živković, стручни савјетник за предметну наставу

Превод са енглеског језика:

Svjetlana Bjelić, преводитељка/извршна асистентика

Радна група:

Mr. sc. Marija Naletilić, mr. sc. Nerminka Hadžić, Ismeta Brajlović, Mirza Čehajić, Mihael Karanović, mr. sc. Andreja Pehar, Danijela Tomićić, dr. sc. Mithat Spahić, Mirsada Memić, Amela Bajrić, Dragan Čosić, Emir Šaldić, Janja Radić, Mario Grbavac, Valerija Dodig, Mira Leko, Slavko Vukoja, Tatjana Serdarević, Jozo Radoš, Ladislav Kutleša, Ajla Jašarević и Sanela Talović

Пројект подржао Save the Children у БиХ

Напомена

Изрази који су написани само у једном граматичком роду се одnose подједнако на женски и мушки род.

УВОД

Агенција за предшколско, основно и средње образовање (АПОСО) је израдила Заједничку језгру наставних планова и програма (ЗЈНПП) за природне науке и Заједничку језгру наставних планова и програма за друштвено-humanističko подручје дефинисану на исходима учења, а након израде оквирних докумената за ова два подручја Агенција је израдила Заједничку језгру наставних планова и програма за моју околину, природу и друштво, друштво и географију дефинисану на исходима учења. Ово подручје се састоји од слjедећих наставних предмета: моја околина, природа и друштво, друштво и географија.

Заједничка језгра наставних планова и програма за моју околину, природу и друштво, друштво и географију дефинисана на исходима учења је урађена по већ утврђеној методологији развоја Заједничке језгре наставних планова и програма: дефинисане су области које се састоје од компоненти, а за сваку компоненту су дефинисани исходи учења¹ те су за сваки исход учења дефинисани показатељи уважавajući притом специфичности овог подручја. Показатељи су дефинисани у складу са развојним узростом ученика на крају предшколског одгоја и образовања (узрост 5 до 6 година), трећег разреда (узрост од 8 до 9 година),

¹ Видјети у прилогу 1. Области, компоненте и исходи учења и прилог 1.1. Shema области и компоненте

na kraju šestog razreda (uzrast od 11 do 12 godina), na kraju devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (uzrast od 14 do 15 godina) i na kraju srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (uzrast od 18 do 19 godina). U periodu od septembra do novembra 2016. godine je realizovan proces izrade ovog dokumenta, a u decembru 2016. godine su završeni okrugli stolovi na kojim su učitelji, nastavnici i profesori, direktno uključeni u odgojno-obrazovni proces, imali uvid u Zajedničku jezgru nastavnih planova i programa za svoju okolinu, prirodu i društvo, društvo i geografiju i priliku dati komentare, nakon čega je urađena revizija dokumenta kako bi se izradila konačna verzija.

Polazište pri izradi Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa za svoju okolinu, prirodu i društvo, društvo i geografiju definisane na ishodima učenja je Identifikacija ključnih kompetencija i životnih vještina u BiH (2011.) te rezultati analize važećih NPP u BiH, NPP u Crnoj Gori, NPP u Srbiji, kurikulumu Finske, Velike Britanije i Republike Hrvatske.

Tokom definisanja Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa za svoju okolinu, prirodu i društvo, društvo i geografiju definisane na ishodima učenja su učestvovali predstavnici pedagoških zavoda, Zavoda za školstvo Mostar, učitelji, nastavnici, srednjoškolski profesori, univerzitetski profesori i stručni savjetnici Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje.

Pri definisanju mjerljivih, konkretnih i jasnih ishoda učenja i pokazatelja ¹ radna grupa je koristila aktivne glagole u prezentu na temelju revidirane Blumove taksonomije kojim se izražavaju znanje, vještine i stavovi, odnosno kompetencije važne za život u 21. vijeku.

Temelj učenja iz područja moje okoline, prirode i društva, društva i geografije je:

- razumijevanje oblika korištenja i načina gospodarenja na Zemlji, u regiji, državi, Evropi i vanevropskim kontinentima;
- razumijevanje egzemplarnih prirodnih, privrednih i socijalnih procesa i problema na Zemlji te o njihovim uzrocima i posljedicama u međunarodnim i globalnim odnosima i o ovisnostima s prirodno-geografskog, socijalno-geografskog i privredno-geografskog gledišta;
- razmatranje pitanja najvažnijih prirodnih i društvenih faktora i njihove uzajamne povezanosti i uslovljenosti u geografskoj sredini;
- razumijevanje pojava, procesa i promjena u prirodi i društvu;
- analiza geografskih pojmova, procesa, objekata i njihove međusobne povezanosti i uslovljenosti.

Znanje, sposobnosti i vještine stečene u nastavi geografije se usmjeravaju prema diferenciranoj analizi vrijednosti geografskih pojava i procesa. Nagli porast svjetskog stanovništva, povećanje poljoprivrede-dne proizvodnje, brza industrijalizacija i širenje gradova, ugrožavaju prostorne mogućnosti Zemlje, a Zemlja je osnova za život, koja se ne umnožava i prema kojoj se treba odgovorno ponašati. Interakcija između čovjeka i prostora se očitava u odnosu čovjeka i prirodnih faktora u različitim krajolicima Zemlje. Mnogobrojne lične primijenjene situacije, npr. ocjena mjesta stanovanja, organizacija provođenja slobodnog vremena, izbor zanimanja itd., kao i učestvovanje u javnom životu i sposobnost svrstavanja informacija u geografsku sliku svijeta, zahtijevaju kako topografska tako i geografska znanja i vještine.

Takođe, uključene su ključne kompetencije kao što su kompetencija u nauci i tehnologiji, kreativno-produktivna kompetencija, matematička pismenost, informatička pismenost (informaciona, medijska, tehnološka), socijalna i građanska kompetencija i kulturna svijest i kulturno izražavanje. Navedene ključne kompetencije su uključene u ovaj dokument kao teme koje se u području moje okoline, prirode i društva, društva i geografije prožimaju s definisanim pokazateljima. ²

Cilj Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa za svoju okolinu, prirodu i društva, društvo i geografiju definisane na ishodima učenja je osposobiti učenike za primjenu geografskih znanja i vještina u svakodnevnom životu kroz:

- razumijevanje oblika korištenja i načina gospodarenja na Zemlji, u regiji, državi, Evropi i vanevropskim kontinentima;
- razumijevanje egzemplarnih prirodnih, privrednih i socijalnih procesa i problema na Zemlji te o njihovim uzrocima i posljedicama u međunarodnim i globalnim odnosima i o ovisnostima s prirodno-geografskog, socijalno-geografskog i privredno-geografskog gledišta;
- razumijevanje pojava, procesa i promjena u prirodi i društvu;
- analiza geografskih pojmova, procesa, objekata i njihove međusobne povezanosti i uslovljenosti;
- razumijevanje osnovnih elemenata geografske i topografske karte;
- sticanje i usvajanje neophodnog pojmovno-terminološkog sistema u geografiji (geologija, petrografija, geomorfologija, klimatologija s meteorologijom, hidrologija, pedologija, biogeografija, ekonomska geografija, urbana i ruralna geografija, demografija, regionalna geografija...);
- analiziranje saobraćajne infrastrukture određenog geografskog prostora sa aspekta povezivanja industrijskih, energetskih, rudnih, turističkih i drugih područja;
- shvatanje savremenih uslova života svijeta u kome živimo, uloge koju učenici imaju u tim uslovima, zadataka koji ih očekuju, njihove mogućnosti i perspektive u budućnosti;
- razvijanje smisla učenika za razumijevanje svojih i tuđih teškoća, međunacionalnih i međunarodnih odnosa, ekonomskih i kulturnih veza među narodima i državama svijeta.

¹ Brojevi definisanih ishoda u ovom dokumentu prate pokazatelje pod istim brojem, ali za različit uzrast

² Vidjeti u prilogu 2. Ključne kompetencije – prožimajuće teme za svoju okolinu, prirodu i društvo, društvo i geografiju

Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za moju okolinu, prirodu i društvo, društvo i geografiju definisana na ishodima učenja

OBLAST 1: ZEMLJA U SVEMIRU KAO PROSTOR ŽIVLJENJA				
Komponenta 1: Prirodni procesi i pojave				
Ishodi učenja:				
1. analizira prirodne procese i pojave i njihovo međudjelovanje koristeći se geografskom terminologijom 2. objašnjava prirodne pojave pomoću eksperimenata 3. snalazi se u prostoru i vremenu koristeći kartografska pomagala i savremena sredstva za orijentaciju 4. objašnjava povezanost fizičkih, hemijskih i bioloških promjena u geografskoj sredini				
Pokazatelji u skladu sa uzrastom učenika za:				
kraj predškolskog odgoja i obrazovanja	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1. Razlikuje prirodne pojave i procese.	1.a Prepoznaje osnovne uslove života na zemlji. 1.b Uočava i prepoznaje oblike reljefa bliže okoline.	1.a Objašnjava pojam svemira i razlikuje nebeska tijela. 1.b Razlikuje geosfere od geokomponenta. 1.c Uspoređuje ekumenu i anekumenu.	1. Samostalno uspoređuje prirodne i antropogene procese i pojave.	1. Koristi geografske pojmove i terminologiju i samostalno prikuplja i analizira geografske informacije i podatke.
2. Uočava jednostavne eksperimente koji se odnose na kruženje vode u prirodi, agregatna stanja vode, rastvorljivost i druga svojstva materije, magnetizam, statički elektricitet,...	2.a Povezuje prirodne promjene i njihov uticaj na biljni i životinjski svijet. 2.b Objašnjava uticaj čovjeka na biljni i životinjski svijet.	2. Pravi jednostavnije eksperimente te uočava razliku između prirodnih pojava metodom promatranja.	2. Objašnjava prirodne procese i pojave na osnovu eksperimenata.	2. Analizira i izvodi zaključke na osnovu eksperimenata (evaporacija, transpiracija, produkcija nanosa, vodni kapacitet, hemijski eksperiment).
3. Orijentiše se u poznatom prostoru.	3. Orijentiše se u prostoru (strane svijeta).	3. Objašnjava različite načine orijentacije pomoću prirodnih pojava i procesa u prostoru i vremenu.	3. Primjenjuje različite načine orijentacije pomoću prirodnih pojava i procesa u prostoru i vremenu.	3. Izrađuje kartografske profile, koristi se azimutom i topografskim znakovima.
	4. Opisuje značaj biljaka za život čovjeka i razlikuje grupe biljaka i životinja (flora i fauna).	4. Objašnjava fizičke, hemijske i biološke promjene u geografskoj sredini.	4. Utvrđuje uzroke i posljedice fizičkih, hemijskih i bioloških promjena u geografskoj sredini.	4. Tumači geološke promjene; analizira geomorfološke procese i oblike.
Komponenta 2: Struktura i funkcionalna povezanost prirodne i geografske sredine				
Ishodi učenja:				
1. tumači povezanost i međuovisnost geogenih i antropogenih obilježja Zemlje 2. planira i provodi aktivnosti kojim istražuje važnost geografskog prostora 3. objašnjava funkcionalne promjene u životnoj sredini povezujući ih s promjenama godišnjih perioda 4. analizira povezanost prirodno-geografskih procesa utvrđujući postojanje varijabilnosti živih bića na zemlji				
Pokazatelji u skladu sa uzrastom učenika za:				
kraj predškolskog odgoja i obrazovanja	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1.a Razlikuje živo od neživog u neposrednoj okolini. 1.b Prepoznaje pojedine karakteristike životnih zajednica (u polju, bari, rijeci, šumi, parku...).	1. Objašnjava značaj prirodnih bogatstava i njihovu korist.	1. Objašnjava povezanost prirodno-geografskih i društveno-geografskih obilježja Zemlje.	1. Razlikuje i utvrđuje specifičnost prirodno-geografskih i društveno-geografskih odlika određenog geografskog prostora.	1. Raščlanjuje prirodne procese i utvrđuje njihov uticaj na geografsku sredinu.
		2. Izrađuje slijepe(nijeme) geografske karte i grafičke prikaze (dijagrami, piramide) određenog geografskog sadržaja.	2. Izvodi zaključke na osnovu izrađenih geografskih karata i grafičkih prikaza određenih geografskih sadržaja.	2. Uočava i definiše faktore koji utiču na transformaciju prirodne sredine u geografsku sredinu, služeći se adekvatnim metodama istraživanja.
3. Prepoznaje promjene u prirodi povezane s godišnjim dobima.	3. Opisuje promjene u prirodi povezane s godišnjim dobima.	3. Uočava i razlikuje funkcionalne promjene u prirodno-geografskoj sredini nastale usljed promjena godišnjih perioda.	3. Utvrđuje važnost funkcionalnih promjena u prirodno-geografskoj sredini nastale usljed promjena godišnjih perioda.	3. Dovodi u vezu klimatske promjene s transformacijom geografskog prostora (širenje pustinja, kašnjenje monsuna, sve češći i snažniji tropski cikloni i sl.).
4. Uočava pojedine prirodne pojave i njihove posljedice na živi svijet uz poticaj i podršku.	4. Uočava pojedine prirodno-geografske pojave i njihove posljedice na živi svijet.	4. Raščlanjuje i povezuje prirodno-geografske procese utvrđujući postojanje varijabilnosti živih bića na Zemlji.	4. Analizira međuodnos prirodne i geografske sredine s raznolikošću vrsta živih bića.	5. Definiše elemente geografske sredine: prirodne, društvene i antropogene i procjenjuje njihove efekte.
Komponenta 3: Prikazivanje Zemljine površine				
Ishodi učenja:				
1. koristi se različitim načinima snalaženja i orijentacije na Zemlji, prostoru življenja 2. koristi se različitim instrumentima za vremensko snalaženje i snalaženje u prostoru 3. tumači geografske elemente i sadržaj na karti i globusu				
Pokazatelji u skladu sa uzrastom učenika za:				
kraj predškolskog odgoja i obrazovanja	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1. Orijentiše se u poznatom prostoru.	1. Određuje glavne i sporedne strane svijeta i orijentiše se uz pomoć znakova u prirodi.	1. Razlikuje i objašnjava orijentaciju pomoću nebeskih tijela, objekata, predmeta i instrumenata.	1. Primjenjuje različite metode orijentacije na Zemljinoj površini (karta, kompas, GPS).	1. Kombinuje primjenu različitih instrumenata za orijentaciju na Zemljinoj površini.
2. Prepoznaje određene dijelove dana i sedmice za pojedine aktivnosti.	2. Imenuje i objašnjava jedinice za vrijeme (minut, sat, dan, sedmica, mjesec, godina).	2. Koristi se instrumentima i geografskom kartom za orijentaciju u prostoru.	2. Izrađuje i analizira grafičke prikaze dobijene korištenjem mjernih instrumenata.	2.a Koristi se geografskim informacionim sistemom (GIS), 3D modeliranjem

				reljefa i globalnim pozicijskim sistemom (GPS). 2.b Analizira i uspoređuje kartografske projekcije.
3. Uočava da je zemlja okrugla promatrajući globus.	3.a Prepoznaje oblik Zemlje gledajući globus. 3.b Prepoznaje osnovne boje (plava, smeđa i bijela) i što označavaju na globusu i geografskim kartama.	3. Određuje strane svijeta, usvaja geografske termine, koristi geografske karte, globus i školski atlas.	3. Analizira prirodno-geografska i društveno-geografska obilježja pomoću geografske karte.	3. Samostalno izrađuje tematske karte na nijemim kartama.

OBLAST 2: DRUŠTVENO-GEOGRAFSKI PROCESI I POJAVE**Komponenta 1: Demogeografski razvoj i globalizacija****Ishodi učenja**

1. razlikuje strukture stanovništva (biološku, rasnu, jezičku, religijsku, nacionalnu, obrazovnu i ekonomsku)
2. analizira kako različite strukture stanovništva utiču na razvoj zavičaja, domovine i svijeta
3. utvrđuje kako pojedinci, grupe, narodi i nacije utiču na globalne odnose, događaje i promjene

Pokazatelji u skladu sa uzrastom učenika za:

kraj predškolskog odgoja i obrazovanja	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1. a. Razlikuje spolnu različitost stanovništva.	1.a Prepoznaje rasne, jezičke i kulturne razlike bližeg okruženja. 2.b Opisuje kako se proslavljaju blagdani i praznici u životnoj zajednici.	1.a Prepoznaje i razlikuje strukture stanovništva.	1. Izrađuje i analizira grafičke prikaze struktura stanovništva.	1.a Analizira društva i kulture u različitim dijelovima svijeta. 1.b Razlikuje vlastiti identitet od ostalih identiteta te obrazlaže višestrukost identiteta pojedinca.
2. Prepoznaje osnovne karakteristike svoje i drugih kultura.	2.a Uspoređuje elemente vlastite kulture sa elementima kulture iz okruženja. 2.b Razlikuje tradicionalno od savremenog.	2. Prepoznaje međuovisnost strukture stanovništva i ekonomskog razvoja.	2. Objašnjava razmještaj različitih struktura stanovništva na Zemlji i uticaj na društveno-ekonomski razvoj zavičaja, domovine i svijeta.	2. a Analizira egzistencijalna pitanja koja utiču na pojedinca i grupe. 2.b Daje kritički osvrt o uticaju društva, ekonomije i kulture na razvoj identiteta pojedinca.
		3.a Prepoznaje uticaj međunarodnih organizacija na proces globalizacije. 3.b Objašnjava uticaj tehnološkog razvoja na proces globalizacije.	3. Objašnjava ulogu međunarodnih organizacija u procesu globalizacije.	3.a Analizira kako grupe, društva i kulture tumače ljudske potrebe i odnose. 3.b Kritički prosuđuje globalizaciju i njene uticaje i uticaj tehnologije na globalizaciju. 3.c Procjenjuje ulogu i uticaj međunarodnih organizacija i multinacionalnih kompanija na proces globalizacije.

Komponenta 2: Stanovništvo i životno okruženje**Ishodi učenja:**

1. objašnjava načine života stanovništva u životnom okruženju
2. objašnjava prostorni razmještaj stanovništva na zemlji i uticaj različitih faktora na prirodno i mehaničko kretanje stanovništva
3. analizira tipove i mjere sprovođenja različitih populacionih politika
4. prikazuje i objašnjava važnost saobraćaja, saobraćajne povezanosti, ponaša se u skladu sa saobraćajnim pravilima

Pokazatelji u skladu sa uzrastom učenika za:

kraj predškolskog odgoja i obrazovanja	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1. Razlikuje zanimanja ljudi u svom okruženju.	1.a Opisuje zanimanja ljudi u životnom okruženju.	1. Povezuje uslove života s karakteristikama društva i društvenih odnosa.	1. Objašnjava međusobne odnose stanovništva u životnom okruženju.	1.a Procjenjuje mogućnosti funkcionalnog razvoja naselja u skladu s prirodnim i društvenim potencijalima. 1.b Raspravlja o društvenim i ekonomskim faktorima promjena koje se događaju u životnom okruženju.
2.a Razlikuje mjesto stanovanja (selo-grad). 2.b Uočava razlike u načinu življenja na selu i u gradu.	2. Objašnjava zrazliku življenja na selu i u gradu i povezuje zanimanje ljudi na selu i u gradu.	2a. Razlikuje osnovne pojmove prirodnog i prostornog kretanja stanovništva. 2.b Imenuje prirodne i društvene faktore koji utiču na naseljenost ljudi.	2.a Analizira uzroke promjena prirodnog i prostornog kretanja stanovništva. 2.b Procjenjuje ovisnost privrednog razvoja o prirodnim faktorima i društvenim sistemima. 2.c Prepoznaje aktivnosti i način života ljudi u različitim dijelovima svijeta.	2.a Procjenjuje i prognozira odrednice geografskog determinizma i geografskog posibilitizma. 2.b Analizira uzroke i posljedice prostornog razmještanja i povezuje ih s prirodnim i mehaničkim kretanjima.
		3. Prepoznaje različita populacijska obilježja u svijetu (na primjerima pojedinih država).	3. Objašnjava kako različite države primjenjuju različite populacijske mjere.	3. Potkrepljuje argumentima važnost sprovođenja različitih populacijskih politika na primjerima.
4. Prepoznaje osnovne saobraćajne znakove i ponaša se u skladu s tim.	4. Objašnjava značaj saobraćaja i saobraćajnih veza.	4. Objašnjava saobraćajnu povezanost kao i njegov doprinos razvijenosti sveukupnog društva.	4. Analizira povezanosti postojeće veze saobraćaja s mogućnostima privrednog razvoja države.	1.1 Analizira funkcionalnost saobraćajnih sistema i saobraćajnih mreža. 1.2 Procjenjuje i utvrđuje značaj saobraćaja kao predušlov globalizacije.

Komponenta 3: Političko-geografske odlike savremenog svijeta				
Ishodi učenja: 1. objašnjava uticaj pojedinca, ideja i događaja na razvoj društva u prošlosti i sadašnjosti 2. objašnjava kako različiti politički sistemi utiču na ekonomski razvoj 3. objašnjava karakteristike različitih političkih sistema u domovini i svijetu				
Pokazatelji u skladu sa uzrastom učenika za:				
kraj predškolskog odgoja i obrazovanja	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1.a Pozna je i primjenjuje pravila ponašanja u grupi. 1.b Prepoznaje da je svaki pojedinac član zajednice te da svi članovi imaju određena prava i obaveze. 1.c Prepoznaje uloge pojedinca u porodici, vrtiću, javnom mjestu.	1. Prepoznaje ponašanja kojim pojedinci doprinose očuvanju kulturne baštine.	1. Navodi istaknute pojedince, ideje i odluke koje su uticale na razvoj društva.	1. Objašnjava ulogu pojedinca, ideja i događaja u oblikovanju društva.	1.a Analizira povezanost ključnih događaja i procesa na globalnom nivou. 1.b Uspoređuje društvene promjene u prošlosti koristeći različite izvore.
		2. Prepoznaje uticaj lokalne i državne vlasti na razvoj privrede i društva.	2. Tumači osnovne odlike političkih sistema kao i njihov uticaj na razvoj privrede.	2. Daje kritički osvrt na različite političke sisteme i s njima povezani ekonomski razvoj.
		3. Prepoznaje nivoe vlasti i razlikuje njihove predstavnike.	3. Opisuje uređenje političkih sistema na primjeru različitih država.	3. Analizira nivoe vlasti svoje države kao i njihove karakteristike i uspoređuje ih s drugim državama.
OBLAST 3: GEOGRAFIJA, PRIVREDA I OKOLIŠ				
Komponenta 1: Prirodni resursi i energetska efikasnost				
Ishodi učenja: 1. razlikuje fizičke i hemijske promjene tvari u prirodnoj sredini 2. analizira obnovljive i neobnovljive izvore energije na Zemlji 3. objašnjava značaj energije i analizira racionalno korištenje energetske resursa u skladu sa očuvanjem prirode				
Pokazatelji u skladu sa uzrastom učenika za:				
kraj predškolskog odgoja i obrazovanja	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1. Pozna je predmete i njihove osobine, pozna je pojedine sirovine i vrste energije.	1. Opisuje fizičke i hemijske promjene tvari (agregatna stanja vode).	1. Objašnjava uzroke fizičkih i hemijskih promjena tvari u prirodnoj i geografskoj sredini.	1. Utvrđuje uzroke nastanka fizičkih i hemijskih promjena kao i promjena u svojstvu tvari u prirodnoj i geografskoj sredini.	1. Povezuje i objašnjava strukturu tvari s njenim fizičkim i hemijskim svojstvima u geoprostoru.
	2. Razlikuje obnovljive od neobnovljivih izvora energije.	2.a Utvrđuje ekološki najprihvatljivije obnovljive i neobnovljive izvore energije na Zemlji. 2.b Objašnjava prednosti i nedostatke obnovljivih i neobnovljivih izvora energije na Zemlji.	2.a Utvrđuje prednosti i nedostatke obnovljivih i neobnovljivih izvora energije. 2.b Objašnjava korisne i štetne efekte obnovljivih i neobnovljivih izvora energije na okoliš.	2.a Objašnjava eksploataciju obnovljivih i neobnovljivih izvora povezujući ih s razvojem ekonomije. 2.b Daje kritički osvrt na ekološku prihvatljivost obnovljivih i neobnovljivih izvora energije.
3. Prepoznaje pojedine oblike energije (voda, Sunce, vjetar i struja).	3.a Imenuje izvore energije koji se koriste u svakodnevnom životu. 3.b Opisuje onečišćenost životnog okruženja.	3.a Objašnjava važnost racionalnog korištenja energetske resursa u očuvanju prirode. 3.b Navodi način racionalnog korištenja energenata.	2.a Navodi primjere racionalnog korištenja energenata u kućanstvu. 2.b Povezuje racionalno korištenje prirodnih energetske resursa za očuvanje biocenoze.	3. Ocjenjuje kako se energetske izvori racionalno koriste za održivi razvoj.
Komponenta 2: Geografsko-informacione tehnologije				
Ishodi učenja: 1. analizira različite izvore informacija pri rješavanju problema 2. koristi informaciono-komunikacione tehnologije u različitim oblicima terenske nastave				
Pokazatelji u skladu sa uzrastom učenika za:				
kraj predškolskog odgoja i obrazovanja	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1. Pokazuje interes za informaciono-komunikacione tehnologije.	1. Uočava važnost korištenja informaciono-komunikacione tehnologije pri rješavanju problema.	1. Koristi informaciono-komunikacione tehnologije pri rješavanju problema.	1. Izabire različite izvore informacija pri rješavanju problema.	1. Kritički koristi informaciono-komunikacione tehnologije za vrednovanje informacija.
		2. Objašnjava važnost korištenja IKT-a u izvođenju terenske nastave.	2. Primjenjuje IKT pri izvođenju terenske nastave.	2. Izrađuje model geografskog prostora koristeći IKT.
Komponenta 3: Održivi razvoj				
Ishodi učenja: 1. uočava važnost očuvanja prirodnih bogatstava i kulturne baštine 2. analizira ekonomski razvoj društva povezujući ga sa aktivnostima zaštite životne sredine 3. dovodi u vezu tehnološki napredak i brojnost populacije s transformacijom prirodne sredine 4. predlaže mjere unapređenja zaštite životne sredine				
Pokazatelji u skladu sa uzrastom učenika za:				
kraj predškolskog odgoja i obrazovanja	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1. Prepoznaje uslove za život čovjeka.	1. Navodi i identifikuje različite zagađivače vode, zraka i tla.	1. Objašnjava važnost očuvanja prirodnih resursa, prirodne i kulturne baštine.	1. Uspoređuju sličnosti i razlike načina očuvanja kulturne baštine i prirodnih resursa KSKI.	1. Potkrepljuje dokazima važnost očuvanja prirodnih resursa, prirodne i kulturne baštine KSKI.
2. Prepoznaje prihvatljiva ponašanja za zaštitu neposrednog	2. Navodi primjere prihvatljivog ponašanja za zaštitu neposrednog	2. Prepoznaje uticaje ekonomskog razvoja na zaštitu životne sredine.	2. Uspoređuje različite uticaje ekonomskog razvoja na životnu	2.a Utvrđuje važnost postojanja različitih eko

okoliša.	okoliša.		sredinu.	sistema za održivost života. 2.b Analizira i stavlja u vezu ekonomski razvoj s prirodnim bogatstvima.
3. Prepoznaje značaj čiste vode, zraka i zemljišta za živa bića.	3. Objašnjava značaj čiste vode, zraka i zemljišta za živa bića.	3. Razlikuje geografsku i prirodnu sredinu.	3. Utvrđuje važnost prekomjernog rasta stanovništva s transformacijom prirodne sredine.	3.a Stavlja u vezu ekspanzivni rast stanovništva i urbano-ekološke posljedice. 3.b Utvrđuje važnost očuvanja sklada ljudskog djelovanja na prirodnu ravnotežu (uzroke i posljedice njihovog poremećaja) KZT.
4. Prepoznaje osnovne mjere zaštite okoliša u svom okruženju.	4. Navodi osnovne mjere zaštite okoliša u svome okruženju.	4. Objašnjava različite mjere za unapređenje zaštite životne sredine.	4. Analizira različite mjere unapređenja zaštite životne sredine.	4.a Provodi različite mjere zaštite i unapređenja životne sredine. 4.b Utvrđuje važnost korištenja obnovljivih izvora energije. 4.c Učestvuje aktivno u projektima zaštite i unapređenja životne sredine.

OBLAST 4: REGIONALNA GEOGRAFIJA**Komponenta 1: Evropski kontinent****Ishodi učenja:**

1. analizira geografski položaj i granice Evrope i uspoređuje veličinu Evrope s drugim kontinentima
2. objašnjava prirodno-geografske i društveno-geografske odlike Evrope
3. analizira povezanost geografskih regija Evrope
4. objašnjava ulogu Evropske unije u procesu ujedinjenja Evrope

Pokazatelji u skladu sa uzrastom učenika za:

kraj predškolskog odgoja i obrazovanja	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
			1.a Objašnjava i pokazuje položaj i granice Evrope na geografskoj karti. 1.b Objašnjava velike geografske cjeline evropskog kontinenta. 1.c Analizira fizičko-geografske sličnosti evropskog kontinenta i Rusije.	1.a Usvaja pojmovno-terminološki sistem regionalne geografije kao naučne discipline. 1.a Analizira različite aspekte geografskog položaja Evrope (izdvaja i uspoređuje različite geološke, reljefne i bioklimatske cjeline).
			2.a Analizira prirodno geografske i karakteristike Evrope. 2.b Analizira društveno -geografske karakteristike Evrope. 2.c Objašnjava ulogu evropskih država u kolonizaciji vanevropskih kontinenata (teritorijalni i ekonomski razlozi).	2. Objašnjava međuzavisnost Evrope i vanevropskih kontinenata i dovodi u vezu društvene, političke i ekonomske veze.
			3.a. Definiše termin geografska regija. 3.b Analizira razloge naziva geografskih regija Evrope. 3.c Uočava razlike među geografskim regijama.	3. Izdvaja i objašnjava regije u Evropi na bazi specifičnih historijskih, geopolitičkih, ekonomskih i kulturnih odlika i objašnjava njihove pozicije u Evropi.
			4.a Tumači ulogu EU u ekonomskom potencijalu Evrope, očuvanju mira i poštovanju ljudskih prava.	4.a Analizira i objašnjava organizaciju i ciljeve Evropske unije 4.b Objašnjava uticaj i veze EU sa vanevropskim državama i integracijama (Australija, Kina, Japan, NAFTA i dr.).

Komponenta 2: Vanevropski kontinenti**Ishodi učenja:**

1. objašnjava geografski položaj, veličinu i granice vanevropskih kontinenata
2. analizira fizičko-geografske karakteristike vanevropskih kontinenata
3. uočava sličnosti i razlike u društveno-ekonomskom razvoju vanevropskih kontinenata
4. objašnjava posljedice kolonijalne zavisnosti pojedinih vanevropskih kontinenata

Pokazatelji u skladu sa uzrastom učenika za:

kraj predškolskog odgoja i obrazovanja	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
			1.a Objašnjava geografski položaj vanevropskih kontinenata. 1.b Uspoređuje veličinu/površinu pojedinih kontinenata.	1.a Analizira pozitivne i negativne aspekte geografskog položaja pojedinih kontinenata. 1.b Analizira prostornost pojedinih kontinenata.
			2.a Koristi pojmovno-terminološki sistem o fizičko-geografskim	2.a Uspoređuje prirodno-geografsku raznolikost

			<p>karakteristikama vanevropskih kontinenata.</p> <p>2.b Tumači međuzavisnost određenih fizičkogeografskih procesa i pojava na geografskom prostoru vanevropskih kontinenata (padavine-proticaji velikih kontinentalnih rijeka; nadmorska visina – pojava snježnika i lednika; vulkanska aktivnost – plodnost zemljišta i dr.).</p>	<p>pojedinih kontinenata.</p> <p>2.b Procjenjuje prirodno-geografska obilježja na osnovu kojih je moguć ekonomski razvoj pojedinih kontinentalnih regija.</p>
			<p>3. Analizira uzroke i posljedice različitog stepena društveno-ekonomskog razvoja razvijenih zemalja i zemalja u razvoju.</p>	<p>3. Daje kritički osvrt o značaju pojedinih država vanevropskih kontinenata u kreiranju političke, ekonomske i kulturne karte svijeta i stvaranju novih nacija (SAD, Australija...).</p>
			<p>4. Analizira savremenu povezanost nekadašnjih kolonija i kolonizatora putem političke, ekonomske, kulturne i drugih vidova saradnje.</p>	<p>4.a Objašnjava uzroke, rasprostranjenost i posljedice kolonizacije vanevropskih kontinenata.</p> <p>4.b Analizira uzroke i posljedice dekolonizacije na savremenu geopolitičku kartu svijeta.</p>

Komponenta 3: Geografija BiH**Ishodi učenja:**

1. analizira historijski i teritorijalni razvoj države BiH
2. razlikuje prirodno-geografska i društveno-geografska obilježja BiH
3. analizira veze između BiH i međunarodnih integracija
4. objašnjava prirodno-geografska i društveno-geografska obilježja susjednih zemalja

Pokazatelji u skladu sa uzrastom učenika za:

kraj predškolskog odgoja i obrazovanja	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
<p>1. Prepoznaje osnovne simbole BiH.</p> <p>1.b Prepoznaje osnovne vizualne i druge simbole države BiH.</p>	<p>1. Nabraja i razlikuje simbole BiH.</p>	<p>1. Imenuje najznačajnije kulturno-historijske spomenike u BiH.</p>	<p>1. Objašnjava historijski i teritorijalni razvoj od najstarijih vremena do danas.</p>	<p>1. Daje kritički osvrt na teritorijalni razvoj od najstarijih vremena do danas.</p>
<p>2. Upoznaje i razlikuje prirodne objekte i osnovne reljefne oblike užeg zavičaja.</p>	<p>2.a Nabraja osnovna prirodna obilježja u svom neposrednom okruženju.</p> <p>2.b Opisuje pojedina društveno-geografska obilježja (ceste, gradove...).</p>	<p>2. Prepoznaje osnovne prirodne i društvene procese i pojave u BiH.</p>	<p>2. Stavlja u korelaciju prirodno-geografske i društveno-geografske procese i pojave.</p>	<p>2. Procjenjuju uticaj prirodne osnove na društveni i privredni razvoj BiH.</p>
			<p>3. Objašnjava mogućnost pristupanja BiH u EU i veze BiH s drugim integracijama.</p>	<p>3. Analizira prednosti i nedostatke pristupanja BiH u EU i različitim međunarodnim integracijama.</p>
		<p>4. Imenuje susjedne države BiH i pokazuje njihove granice na geografskoj karti.</p>	<p>4. Objašnjava međuzavisnost prirodno-geografskih i društveno-geografskih pojava i procesa u susjednim zemljama.</p>	<p>4. a Analizira povezanost prirodno-geografskih i društveno-geografskih procesa i pojava u susjednim zemljama.</p>
				<p>4.b Analizira mogućnost polifunkcionalne saradnje BiH i susjednih zemalja.</p>

Oblasti, komponente i ishodi učenja za moju okolinu, prirodu i društvo, društvo i geografiju

ZEMLJA U SVEMIRU KAO PROSTOR ŽIVLJENJA**Ishodi učenja:****Prirodni procesi i pojave**

1. analizira prirodne procese i pojave i njihovo međudjelovanje koristeći se geografskom terminologijom
2. objašnjava prirodne pojave pomoću eksperimenata
3. snalazi se u prostoru i vremenu koristeći kartografska pomagala i savremena sredstva za orijentaciju
4. objašnjava povezanost fizičkih, hemijskih i bioloških promjena u geografskoj sredini

Struktura i funkcionalna povezanost prirodne i geografske sredine

1. tumači povezanost i međuovisnost geogenih i antropogenih obilježja Zemlje
2. planira i provodi aktivnosti kojim istražuje važnost geografskog prostora
3. objašnjava funkcionalne promjene u životnoj sredini povezujući ih s promjenama godišnjih perioda
4. analizira povezanost prirodno-geografskih procesa utvrđujući postojanje varijabilnosti živih bića na zemlji

Prikazivanje zemljine površine

1. koristi se različitim načinima snalaženja i orijentacije na Zemlji, prostoru življenja
2. koristi se različitim instrumentima za vremensko snalaženje i snalaženje u prostoru
3. tumači geografske elemente i sadržaj na karti i globusu

DRUŠTVENO-GEOGRAFSKI PROCESI I POJAVE
Ishodi učenja:
Demografski razvoj i globalizacija
1. razlikuje strukture stanovništva (biološku, rasnu, jezičku, religijsku, nacionalnu, obrazovnu i ekonomsku) 2. analizira kako različite strukture stanovništva utiču na razvoj zavičaja, domovine i svijeta 3. utvrđuje kako pojedinci, grupe, narodi i nacije utiču na globalne odnose, događaje i promjene
Stanovništvo i životno okruženje
1. objašnjava načine života stanovništva u životnom okruženju 2. objašnjava prostorni razmještaj stanovništva na zemlji i uticaj različitih faktora na prirodno i mehaničko kretanje stanovništva 3. analizira tipove i mjere sprovođenja različitih populacionih politika 4. prikazuje i objašnjava važnost saobraćaja, saobraćajne povezanosti, ponaša se u skladu sa saobraćajnim pravilima
Političko-geografske odlike savremenog svijeta
1. objašnjava uticaj pojedinca, ideja i događaja na razvoj društva u prošlosti i sadašnjosti 2. objašnjava kako različiti politički sistemi utiču na ekonomski razvoj 3. objašnjava karakteristike različitih političkih sistema u domovini i svijetu
GEOGRAFIJA, PRIVREDA I OKOLINA
Ishodi učenja:
Prirodni resursi i energetska efikasnost
1. razlikuje fizičke i hemijske promjene tvari u prirodnoj sredini 2. analizira obnovljive i neobnovljive izvore energije na Zemlji 3. objašnjava značaj energije i analizira racionalno korištenje energetske resursa u skladu sa očuvanjem prirode
Geografsko-informacione tehnologije
1. analizira različite izvore informacija pri rješavanju problema 2. koristi informaciono-komunikacione tehnologije u različitim oblicima terenske nastave
Održivi razvoj
1. uočava važnost očuvanja prirodnih bogatstava i kulturne baštine 2. analizira ekonomski razvoj društva povezujući ga sa aktivnostima zaštite životne sredine 3. dovodi u vezu tehnološki napredak i brojnost populacije s transformacijom prirodne sredine 4. predlaže mjere unapređenja zaštite životne sredine
REGIONALNA GEOGRAFIJA
Ishodi učenja:
Evropski kontinent
1. analizira geografski položaj i granice Evrope i uspoređuje veličinu Evrope s drugim kontinentima 2. objašnjava prirodno-geografske i društveno-geografske odlike Evrope 3. analizira povezanost geografskih regija Evrope 4. objašnjava ulogu Evropske unije u procesu ujedinjenja Evrope
Vanevropski kontinenti
1. objašnjava geografski položaj, veličinu i granice vanevropskih kontinenata 2. analizira fizičko-geografske karakteristike vanevropskih kontinenata 3. uočava sličnosti i razlike u društveno-ekonomskom razvoju vanevropskih kontinenata 4. objašnjava posljedice kolonijalne zavisnosti pojedinih vanevropskih kontinenata
Geografija BiH
1. analizira historijski i teritorijalni razvoj države BiH 2. razlikuje prirodno-geografska i društveno-geografska obilježja BiH 3. analizira veze između BiH i međunarodnih integracija 4. objašnjava prirodno-geografska i društveno-geografska obilježja susjednih zemalja

Shematski prikaz oblasti i komponenti za MOJU OKOLINU, PRIRODU I DRUŠTVO, DRUŠTVO I GEOGRAFIJU

**KLJUČNE KOMPETENCIJE –
PROŽIMAJUĆE TEME ZA MOJU OKOLINU, PRIRODU
I DRUŠTVO, DRUŠTVO I GEOGRAFIJU**

Ključna kompetencija	Prožimajući pokazatelji (indikatori)
a) Matematička pismenost	- sposobnost i spremnost korištenja matematičkih oblika mišljenja (logičko i prostorno razmišljanje) i prikazivanja (formula, modela, konstrukcija, grafikona/dijagrama) koji imaju univerzalnu primjenu kod objašnjavanja i opisivanja stvarnosti; - poznavanje matematičkih pojmova i koncepata, uključujući najvažnije geometrijske i algebarske teoreme; - poštovanje istine kao temelja matematičkog razmišljanja.
b) Kompetencija u nauci i tehnologiji	- sposobnost razumijevanja i primjene (dekodiranje, tumačenje i razlikovanje) raznih vrsta prikazivanja matematičkih elemenata, fenomena i situacija, izbor i zamjena načina prikazivanja ako i kada je to potrebno; - sposobnost i spremnost da se upotrijebe znanja i metodologija da bi se objasnila priroda; kompetencija u tehnologiji se tumači kao primjena znanja da bi se promijenilo prirodno okruženje u skladu sa ljudskim potrebama; - razumijevanje odnosa između tehnologije i drugih područja: naučni napredak (npr. u medicini), društvu (vrijednosti, moralna pitanja), kulturi (npr. multimediji), ili okruženju (zagađenost, održivi razvoj); - spremnost sticanja znanja iz prirodnih nauka i interes za nauku, te naučnu i tehnološku karijeru.
Informatička pismenost (informaciona, medijska, tehnološka)	- kritičko korištenje informaciono-komunikacijske tehnologije za pridobijanje, vrednovanje i pohranjivanje informacija, za produkciju, predstavljanje i razmjene informacija i za učestvovanje u virtualnim društvenim mrežama; - savjest o razlikama između realnog i virtualnog svijeta; - upotreba tehnologije u svrhu razvoja kreativnosti, inovativnosti i uključavanja u društvo, korištenje tehnologije za podršku kritičkog načina razmišljanja; - poštovanje privatnosti kod korištenja društvenih mreža, poštovanje etičkih načela, prepoznavanje pouzdanosti i valjanosti pridobijenih informacija, upotreba mreža za širenje horizonta.
Socijalna i građanska kompetencija	- prepoznavanje vlastitih emocija, zanimanje za i poštovanje drugih kultura; - razumijevanje vlastitog narodnog identiteta i sebe kao pripadnika određene zajednice i u interakciji s kulturnim identitetom Evrope i ostatka svijeta; - svijest o evropskom i svjetovnom kulturnom naslijeđu i o kulturnoj i jezičkoj raznolikosti svijeta; - poznavanje lingvističkih i kulturnih posebnosti društva i zajednica, u kojim se govori određeni strani jezik. - razvijanje svjesnosti i razumijevanja sociokulturnih i međukulturnih pravila i normi upotrebe stranog jezika, i razvijanje odgovarajućih strategija za komunikaciju, interpretaciju i korištenje poruka u skladu sa ovim pravilima i normama (sociolingvistička kompetencija); - uvažavanje karakterističnih crta društvenih odnosa (pozdravi, način obraćanja); - uvažavanje pravila lijepog ponašanja (izraziti zahvalnost, naklonost, podijeliti brigu, radost, itd.); - uvažavanje razlika u jezičkim registrima (nivoi formalizma); - sposobnost prepoznavanja dijalekta i akcenta (naglasa) kroz leksičke, gramatičke, fonološke, glasovne, paralingvističke (npr. govor tijelom) elemente; - konstruktivno komuniciranje i poštovanje u društvenim situacijama, kvalitetna međusobna komunikacija.
Kulturna svijest i kulturno izražavanje	- izbjegavanje stereotipa, primanje kompromisa, razvijanje vlastitog integriteta i poštovanje integriteta drugih, primjerno samopouzdanje; - konstruktivno izražavanje vlastitog mišljenja i frustracija, sposobnost empatije; - poznavanje najznačajnijih kulturnih dostignuća, uključujući i popkulturu, cjenjenje umjetničkog rada i kulturnih događaja; - uvažavanje i uživanje u umjetničkim djelima i izvođenjima i razvijanje osjećaja za lijepo.
Kreativno-produktivna kompetencija	- Razvijanje kompleksnog mišljenja: - sažimanje, generalizovanje, podrška upotrebi viših kognitivnih sposobnosti, kao što su analiza, sinteza, vrednovanje, upotreba kritičkog mišljenja (razlikovanje između činjenica i mišljenja, argumentovanje teza); - upotreba logičnog strukturisanja i nizanja argumenata. - Razvijanje kreativnosti i potrebe za izražavanje te osjećaj za estetske vrijednosti: - proizvodnja i povezivanje različitih ideja, proizvodnja pretpostavki i različitih proizvoda. - Razvijanje otvorenosti različitog kulturnog izražavanja i pripremljenosti za razvijanje vlastite kreativnosti i sposobnosti izražavanja: - sposobnost tolerisanja suprotnih ideja; - donošenje zaključaka nezavisno; - razvijanje pozitivnog stava i spremnosti za relativiziranje sopstvenog stanovišta i sistema vrijednosti, razvijanje spremnosti za otklon u odnosu na ustaljena ponašanja prema drugim kulturama. - Podrška radoznalosti, želji za novim znanjima: - omogućavanje izražavanja vlastitih misli, ideja, emocija; - razvijanje sposobnosti posmatranja, učestvovanja i integrisanja novih iskustava i spremnosti za mijenjanje prethodnih.

Literatura:

Matas, M. (1998): Metodika nastave geografije, II izdanje, Hrvatsko geografsko društvo, Posebno izdanje, svezak 13, Zagreb

Sekulović, V. (1981): Metodika nastave geografije, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd

Romelić, J. (2004): Metodika nastave geografije, Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno – matematički fakultet, Departman za geografiju, Novi Sad

Dere, K. (1982): Metodika nastave geografije, Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno – matematički fakultet, Novi Sad

Rudić, B.V. (1998): Metodika nastave geografije, Univerzitet u Beogradu, Geografski fakultet, Beograd

Crnogorac, Č. (1990): Ekonomskogeografski pojmovi u sistemu geografskog osnovnog i srednjeg obrazovanja u Bosni i Hercegovini, Metodsko – metodološka studija, Magistarski rad, Univerzitet u Sarajevu, Prirodno-matematički fakultet, Sarajevo

Zajednička jezgra Nastavnih planova i programa za prirodne nauke definirana na ishodima učenja (2014): Bosna i Hercegovina, Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, Mostar

Nastavni plan i program na hrvatskom jeziku za devetogodišnje osnovne škole u Bosni i Hercegovini za Kanton središnja Bosna, predmet geografija (2009): Federacija Bosne i Hercegovine, Kanton Središnja Bosna, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa, Travnik

Nastavni plan i program na hrvatskom jeziku za gimnazije u Bosni i Hercegovini za Kanton središnja Bosna, predmet geografija (2013): Federacija Bosne i Hercegovine, Kanton Središnja Bosna, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa, Travnik

Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta geografija, prijedlog (2016): Cjelovita kurikularna reforma, rani i predškolski, osnovnoškolski i srednjoškolski odgoj i obrazovanje, Zagreb

Nastavni plan i program osnovne škole, predmet: geografija/zemljopis (2016): Kanton Sarajevo, Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade, Sarajevo

Nastavni plan i program, gimnazija, predmet: geografija/zemljopis (2016): Kanton Sarajevo, Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade, Sarajevo

Nastavni plan i program za osnovno obrazovanje, predmet geografija (2014): Republički pedagoški zavod Republike Srpske, Banja Luka

Nastavni plan i program za srednje obrazovanje, predmet geografija (2011): Republički pedagoški zavod Republike Srpske, Banja Luka

Nastavni planovi i programi za osnovne i srednje škole, predmet geografija (2016): Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, Beograd

Predmetni program Geografija, VI, VII, VIII i IX razred osnovne škole (2013): Zavod za školstvo Crne Gore, Podgorica

Predmetni program Geografija, I i II razred gimnazije (2014): Vlada Crne Gore, Podgorica

Identifikacija ključnih kompetencija i životnih vještina u BiH (2011), APOSO

Vizek Vidović, V., Kompetencije kao ishod učenja, trajno obrazovanje, Zagreb (2008)

Izdavač:

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Za izdavača:

Maja Stojkić, direktorica Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Lektura:

Jasminka Nalo

DTP:

APOSO

Na temelju članaka 8. i 10. Zakona o Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje ("Službeni glasnik BiH", broj 88/07) na prijedlog ravnateljice Agencije, Odbor Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje na 16. sjednici održanoj 19.06.2017. donosi

ODLUKU

O ODOBRAVANJU ZAJEDNIČKE JEZGRE NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA ZA MOJU OKOLINU, PRIRODU I DRUŠTVO, DRUŠTVO I GEOGRAFIJU DEFINIRANE NA ISHODIMA UČENJA

Članak 1.

(Predmet Odluke)

Odobrava se Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za svoju okolinu, prirodu i društvo, društvo i geografiju definirana na ishodima učenja (u daljnjem tekstu: ZJNPP za svoju okolinu, prirodu i društvo, društvo i geografiju), koja je sastavni dio ove Odluke.

Članak 2.

(Sadržaj i primjena Odluke)

ZJNPP za svoju okolinu, prirodu i društvo, društvo i geografiju sadrži definirane ishode učenja za nastavne predmete koji proučavaju svoju okolinu, prirodu i društvo, društvo i geografiju i primjenjivat će se u osnovnim i srednjim školama u Bosni i Hercegovini.

Članak 3.

(Preporuka obrazovnim vlastima)

Daje se preporuka nadležnim obrazovnim vlastima da usklade primjenu odobrenog ZJNPP-a za svoju okolinu, prirodu i

društvo, društvo i geografiju s nastavnim planovima i programima za osnovno i srednje obrazovanje te omogućće primjenu ZJNPP-a za svoju okolinu, prirodu i društvo, društvo i geografiju u osnovnim i srednjim školama na području iz svoje nadležnosti.

Članak 4.

(Stupanje na snagu)

Ova Odluka stupa na snagu sljedećeg dana od dana objave u "Službenom glasniku BiH".

Broj 01-07-1-577/17

19. lipnja 2017. godine

Mostar

Predsjedateljica

Zdenka Leženić, v. r.

ZAJEDNIČKA JEZGRA

NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA ZA MOJU OKOLINU, PRIRODU I DRUŠTVO, DRUŠTVO I GEOGRAFIJU DEFINIRANA NA ISHODIMA UČENJA

Mostar, 2017.

Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za svoju okolinu, prirodu i društvo, društvo i geografiju definirana na ishodima učenja

Voditeljica projekta:

Mr. sc. **Marija Naletilić**

Konzultant:

Dr. sc. **Čedomir Crnogorac**

Projektni tim:

Maja Stojkić, ravnateljica Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Marija Naletilić, voditeljica projekta, šefica Odjela za Zajedničku jezgru nastavnih planova i programa

Mate Živković, stručni savjetnik za predmetnu nastavu

Prijevod s engleskoga jezika:

Svjetlana Bjelić, prevoditeljica i izvršna asistentica

Radna skupina:

Mr. sc. Marija Naletilić, mr. sc. Nerminka Hadžić, Ismeta Brajlović, Mirza Čehajić, Mihael Karanović, mr. sc. Andreja Pehar, Danijela Tomičić, dr. sc. Mithat Spahić, Mirsada Memić, Amela Bajrić, Dragan Ćosić, Emir Šaldić, Janja Radić, Mario Grbavac, Valerija Dodig, Mirna Leko, Slavko Vukoja, Tatjana Serdarević, Jozo Radoš, Ladislav Kutleša, Ajla Jašarević i Sanela Talović

Projekt poduprla organizacija Save the Children u BiH

Napomena

Izrazi koji su napisani samo u jednome gramatičkom rodu odnose se podjednako na ženski i muški rod.

UVOD

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje (APOSO) izradila je Zajedničku jezgru nastavnih planova i programa (ZJNPP) za prirodoslovlje i Zajedničku jezgru nastavnih planova i programa za društveno-humanističko područje definiranu na ishodima učenja, a nakon izradbe okvirnih dokumenata za ta dva područja Agencija je izradila Zajedničku jezgru nastavnih planova i programa za svoju okolinu, prirodu i društvo, društvo i geografiju definiranu na ishodima učenja. Ovo područje sastoji se od sljedećih nastavnih predmeta: moja okolina, priroda i društvo, društvo i geografija.

Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za svoju okolinu, prirodu i društvo, društvo i geografiju definirana na ishodima učenja urađena je po već utvrđenoj metodologiji razvoja Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa, odnosno definirane su oblasti koje se sastoje od komponenti, a za svaku